

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَالَّذِي يُضَوِّبُ الْمَوْتَى
إِنَّ رَبَّهُ لَسَدِيدٌ
إِلَىٰ عَرْشِهِ الرَّحِيمُ
الَّذِي يُخَوِّضُ الْغَوَّاصِينَ
الَّذِي يُصَوِّرُ الْبَرْنَ
وَالَّذِي يُنَزِّلُ الْمَطَرَ
إِنَّ رَبَّهُ لَسَدِيدٌ
إِلَىٰ عَرْشِهِ الرَّحِيمُ

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علم کتابداری و اطلاع رسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی

تحلیل میزان آشنایی و استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی از فناوریهای وب ۲ و شناسایی عوامل بازدارنده بر استفاده از این فناوریها در خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی

استاد راهنما:

دکتر اعظم صنعت جو

استاد مشاور

دکتر رحمت‌الله فتاحی

نگارش

واحد بهرامی

بهمن ماه ۱۳۹۱

تقدیم به:

اسطوره های بردباری، صداقت و مهر

پدر و مادر عزیزم که همواره پشتیبان، مشوق و حامی من در تمام
عرصه های زندگی بوده اند.

و همه پویندگان راه علم و معرفت

سپاسگزاری:

در آغاز، سپاس ایزد دانا و توانا را که توفیق انجام و اتمام این تحقیق را نصیب فرمود.

بی شک انجام این تحقیق بدون راهنمایی ها، اصلاحات و پیشنهادات استاد گرانقدر و فرزانه خانم دکتر اعظم صنعت جو، که با نظارت دقیقشان مرا در انجام این پژوهش یاری نموده اند، میسر نمی بود. لذا خالصانه ترین سپاس ها را نثار ایشان می نمایم.

همچنین از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر رحمت الله فتاحی، که قبول زحمت نموده و مشاوره این تحقیق را متقبل شدند و تجارب ارزنده خویش را از بنده دریغ نفرموده اند، سپاسگزارم.

تحلیل میزان آشنایی و استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی از فناوریهای وب ۲ و شناسایی عوامل بازدارنده بر استفاده از این فناوریها در خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی

چکیده:

فناوریهای وب ۲ به دلیل قابلیت‌های تعاملی و ارتباطی فراوانی که دارند کاربردهای فراوانی در کتابخانه‌های جهان در سالهای گذشته داشته‌اند، اما بررسی‌ها حکایت از استفاده اندک و بسیار کم از این فناوریها در کتابخانه‌ها و خصوصاً "کتابخانه‌های دانشگاهی ایران" داشته است. بدین منظور هدف پژوهش حاضر، شناسایی میزان آشنایی و استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی ایران از فناوریهای وب ۲ و شناسایی مهمترین عوامل بازدارنده بر بکارگیری فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است. بر این اساس ۴۵ عامل بازدارنده در بکارگیری فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌ها شناسایی شد که در قالب سه دسته کلی (عوامل مربوط به کتابداران، عوامل مربوط به کاربران و عوامل زیرساختی و فرهنگی) مورد بررسی قرار گرفت. جامعه پژوهش حاضر شامل کتابداران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاههای کشور است. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که براساس مطالعه منابع و مرور متون مربوطه و مشاهدات پژوهشگر از ابزارهای وب ۲، طراحی شده است. روایی و پایایی ابزار گردآوری داده‌ها با استفاده از روش اعتبار محتوا و آلفای کرونباخ (۰/۸۸) تأیید شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که میزان آشنایی و استفاده کتابداران از فناوریهای وب ۲ کم و بسیار کم است. بر اساس نتایج بدست آمده بیشترین میزان آشنایی کتابداران از فناوریهای وب ۲ مربوط به فناوری وبلاگ و کمترین میزان آشنایی کتابداران مربوط به فناوری فهرست‌نویسی اجتماعی است. همچنین بر طبق نتایج بدست آمده، کتابداران از ابزار ویکی بیشتر از سایر ابزارها استفاده می‌کنند و کمترین میزان استفاده آنان مربوط به فناوریهای سایت‌های برچسب‌گذاری و نشانه‌گذاری اجتماعی است. نتایج پژوهش همچنین نشان داد که هر سه دسته عامل مورد بررسی، در بکارگیری فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌های دانشگاهی تأثیر دارد و در این میان بیشترین تأثیر مربوط به عوامل مرتبط با کاربران و کمترین تأثیر مربوط به عوامل مرتبط با کتابداران است. نتایج پژوهش همچنین نشان داد از نظر کتابداران استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌های دانشگاهی ضرورت زیادی دارد و بیشترین ضرورت نیز مربوط به فناوری آر.اس.اس با میانگین ۱،۹۵ است. در پایان پژوهش پیشنهادهایی توسط پژوهشگر در جهت رفع موانع استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران ارائه شده است.

کلید واژه‌ها: فناوری های اطلاعاتی، وب ۲، کتابداران، عوامل بازدارنده، کتابخانه های دانشگاهی،

کتابداران

فهرست مندرجات

عنوان	شماره صفحه
فصل اول	۱
۱-۱. مقدمه	۲
۲-۱. بیان مسئله	۳
۳-۱. اهداف پژوهش	۴
۴-۱. سؤالهای پژوهش	۴
۵-۱. فرضیه‌های پژوهش	۴
۶-۱. تعاریف مفهومی و عملیاتی	۵
آر.اس.اس	۶
وبلاگ	۶
پادکست	۷
شبکه‌های اجتماعی	۷
کتابخانه ۲	۸
عوامل بازدارنده بر کاربرد فناوریهای وب ۲	۸
فصل دوم	۱۰
۱-۲. مقدمه	۱۰
۲-۲. تاریخچه اینترنت، وب، وب ۲ و کتابخانه ۲	۱۰
۳-۲. فناوری اطلاعات و مزایای بکارگیری آن در کتابخانه‌ها	۱۲
۴-۲. چهره‌های گوناگون وب	۱۲
۵-۲. وب ۲	۱۳
۱-۵-۲. مشخصه‌های مهم وب ۲	۱۷
۱-۱-۵-۲. وب مردمی‌تر	۱۷

- ۲-۱-۵-۲ سازوکار خودترمیمی محتوای وب ۲..... ۱۷
- ۲-۱-۵-۳ جهش در معنای آموزش..... ۱۷
- ۲-۱-۵-۴ پویایی داده‌ها ۱۸
- ۲-۱-۵-۵ مفهومی به نام سرویس..... ۱۹
- ۲-۱-۵-۶ حرکت در فضای سه بعدی: پلتفرم موبایل..... ۱۹
- ۲-۵-۲. مزیت‌های وب ۲..... ۱۹
- ۲-۵-۳. ویژگی سایت‌های مبتنی بر وب ۲..... ۲۰
- ۲-۵-۴. فناوریهای وب ۲..... ۲۱
- ۲-۴-۵-۱. آر.اس.اس..... ۲۱
- ۲-۴-۵-۱-۱ مزایای آر.اس.اس..... ۲۲
- ۲-۴-۵-۲-۱ نقاط ضعف آر.اس.اس..... ۲۳
- ۲-۴-۵-۲ وب نوشت‌ها..... ۲۴
- ۲-۴-۵-۲-۱ کاربردهای وبلاگ‌ها در کتابخانه‌ها..... ۲۶
- ۲-۴-۵-۳ ویکی‌ها..... ۲۷
- ۲-۴-۵-۳-۱ انواع ویکی‌ها..... ۲۸
- ۲-۴-۵-۳-۲ کاربردهای ویکی‌ها..... ۲۹
- ۲-۴-۵-۴ شبکه‌های اجتماعی..... ۳۰
- ۲-۴-۴-۵-۱ ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی..... ۳۱
- ۲-۴-۴-۵-۲ کاربرد شبکه‌های اجتماعی..... ۳۲
- ۲-۴-۵-۵ پادکست و وادکست..... ۳۳
- ۲-۴-۵-۱ کاربردهای پادکست و وادکست..... ۳۴
- ۲-۴-۵-۶ آرده بندی مردمی..... ۳۵
- ۲-۴-۵-۱-۶ مزایای رده بندی مردمی..... ۳۶

۳۷	..... کتابخانه ۲ و کتابخانه‌های اجتماعی	۶-۲
۳۹	..... ویژگی‌های کتابخانه ۲	۱-۶-۲
۳۹	..... تفاوت کتابخانه ۱ و کتابخانه ۲	۲-۶-۲
۴۱	..... کتابدار ۲	۷-۲
۴۲	..... عوامل بازدارنده و مؤثر بر کاربرد فناوریهای وب ۲	۸-۲
۴۲	..... پیشینه پژوهش	۹-۲
۴۲	..... مقدمه	۱-۹-۲
۴۳	..... پیشینه پژوهش در خارج از کشور	۲-۹-۲
۴۸	..... پیشینه پژوهش در داخل کشور	۳-۹-۲
۵۰	..... استنتاج از مرور نوشتارها	۴-۹-۲
۵۳	..... فصل سوم	
۵۳	..... مقدمه	۱-۳
۵۳	..... جامعه آماری پژوهش	۲-۳
۵۳	..... انتخاب نمونه و روش نمونه‌گیری	۳-۳
۵۵	..... روش‌شناسی پژوهش	۴-۳
۵۶	..... ابزار گردآوری اطلاعات	۵-۳
۵۷	..... روایی و پایایی پرسشنامه	۶-۳
۵۸	..... روند اجرای پژوهش	۷-۳
۵۹	..... مشکلات و محدودیت‌ها پژوهش	۸-۳
۶۰	..... فصل چهارم	
۶۰	..... مقدمه	۱-۴
۶۱	..... تحلیل اطلاعات جمعیت‌شناختی جامعه پژوهش	۲-۴
۶۴	..... سؤال اول پژوهش	۳-۴

- ۴-۴. پاسخ سؤال دوم پژوهش ۸۱
- ۵-۴. پاسخ سؤال سوم پژوهش ۸۲
- ۶-۴. آزمون فرضیه اول: بین سابقه کار در کتابخانه ها و میزان آشنایی و استفاده کتابداران از فناوریهای وب ۲,۰ رابطه مثبت وجود دارد. ۹۰
- ۷-۴. آزمون فرضیه دوم: بین سطح تحصیلات کتابداران و میزان آشنایی و استفاده آنان از فناوریهای وب ۲,۰ رابطه وجود دارد. ۹۲

فصل پنجم ۹۳

- ۱-۵. مقدمه ۹۳
- ۲-۵. تحلیل اطلاعات جمعیت شناختی ۹۴
- ۳-۵. تحلیل و بررسی متغیرها و پرسش های اصلی پژوهش ۹۵
- ۴-۵. میزان آشنایی و استفاده کتابداران از فناوریهای وب ۲ ..... ۹۵
- ۵-۵. از دیدگاه کتابداران تا چه میزان ضرورت دارد از هر یک از فناوریهای وب ۲، در کتابخانه های دانشگاهی استفاده شود؟ ۹۸
- ۶-۵. از دیدگاه کتابداران، مهمترین عوامل بازدارنده (موانع) در استفاده از فناوریهای وب ۲ در وب سایت کتابخانه های دانشگاهی کدامند؟ ۹۹
- ۷-۵. تحلیل فرضیه های پژوهش ۱۰۲
- ۸-۵. نتیجه گیری کلی ۱۰۴
- ۹-۵. پیشنهادهای کاربردی ۱۰۵
- ۱۰-۵. پیشنهادهایی برای پژوهش های آینده ۱۰۷

فهرست شکل ها و نمودارها

عنوان	شماره صفحه
شکل ۱-۲: مشارکت پذیری «وب ۲» (برگرفته از نوروزی، ۱۳۸۷).....	۱۴
شکل ۲-۲: کاربرد شبکه‌های اجتماعی برای کاربران (وردی نژاد، ۱۳۹۰).....	۳۳
نمودار ۱-۲: وب ۲ و اجزای آن.....	۱۵
نمودار ۱-۳: درصد فراوانی جامعه پژوهش بر حسب دانشگاه محل کار (n=86).....	۵۵
نمودار ۱-۴: درصد فراوانی جامعه مورد پژوهش بر حسب جنسیت (n=86).....	۶۲
نمودار ۲-۴: درصد فراوانی پاسخ کتابداران در رابطه با اهداف استفاده از فناوریهای وب ۲.....	۷۷
نمودار ۳-۴: درصد فراوانی پاسخ کتابداران در رابطه با مهمترین دلایل عدم استفاده از فناوریهای وب ۲.....	۷۹

فهرست جداول

شماره صفحه	عنوان
۱۶	جدول ۱-۲: تفاوت وب ۱ و وب ۲» (برگرفته از نوروزی، ۱۳۸۷).....
۴۰	جدول ۲-۲: تفاوت کتابخانه ۱ و کتابخانه ۲ (برگرفته از موسوی و تاج الدینی، ۱۳۸۸).....
۵۵	جدول ۱-۳: وضعیت پاسخ دهندگان به پرسشنامه.....
۶۱	جدول ۱۴-: توزیع فراوانی و درصد فراوانی افراد جامعه مورد پژوهش بر حسب جنسیت (n=86).....
۶۳	جدول ۲۴-: توزیع فراوانی و درصد فراوانی جامعه پژوهش بر حسب سابقه کار در کتابخانه‌ها (n=۸۶).....
۶۳	جدول ۳۴-: توزیع فراوانی و درصد فراوانی جامعه پژوهش بر حسب مدرک تحصیلی (n=86).....
۶۵	جدول ۴-۴: توزیع فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان آشنایی با فناوریهای وب ۲ (n=86).....
۶۶	جدول ۵-۴: میانگین، میانه و انحراف معیار پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان آشنایی با فناوریهای وب ۲ (n=86).....
۶۷	جدول ۶-۴: توزیع فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های کتابداران در رابطه با استفاده از فناوریهای وب ۲ (n=86).....
۶۸	جدول ۷-۴: فراوانی و میانگین پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان استفاده (کاری و غیر کاری) از وبلاگ ها.....
۶۹	جدول ۸-۴: فراوانی و میانگین پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان استفاده (کاری و غیر کاری) از ویکی ها ..
۷۰	جدول ۹-۴: فراوانی و میانگین پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان آشنایی و استفاده (کاری و غیر کاری) از آر. اس. اس ها.....
۷۱	جدول ۱۰-۴: فراوانی و میانگین پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان آشنایی و استفاده (کاری و غیر کاری) از سایت‌های اشتراک ویدئو، عکس، صوت و.....
۷۳	جدول ۱۱-۴: فراوانی و میانگین پاسخ‌های کتابداران در رابطه با میزان آشنایی و استفاده (کاری و غیر کاری) از سایت‌های برچسب گذاری و نشانه گذاری.....
۷۴	جدول ۱۲-۴: فراوانی و میانگین پاسخ‌های کتابداران در رابطه با استفاده (کاری و غیر کاری) از سایت‌های فهرست نویسی اجتماعی.....
۷۵	جدول ۱۳-۴: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های کتابداران در رابطه با اهداف استفاده از فناوریهای وب ۲.....
۷۵	جدول ۱۴-۴: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های کتابداران در رابطه با مهمترین دلیل عدم استفاده از فناوریهای

- وب ۲ ..... ۷۷
- جدول ۴-۱۵: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ های کتابداران در رابطه با اینکه آیا باید از وب ۲ در کتابخانه های دانشگاهی استفاده شود. ۷۹
- جدول ۴-۱۶: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ های کتابداران در رابطه با دلایل استفاده نکردن از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه های دانشگاهی ۸۰
- جدول ۴-۱۷: فراوانی، درصد فراوانی و میانگین پاسخ های کتابداران در رابطه با ضرورت استفاده از هریک از فناوریهای وب ۲ (وضعیت مطلوب) در کتابخانه های دانشگاهی ۸۱
- جدول ۴-۱۸: فراوانی و درصد فراوانی و میانگین پاسخ های کتابداران در رابطه با مهمترین موانع موجود در استفاده فناوریهای وب ۲ در کتابخانه های دانشگاهی ایران (عوامل مرتبط با کتابداران) ۸۳
- جدول ۴-۱۹: فراوانی و درصد فراوانی و میانگین پاسخ های کتابداران در رابطه با مهمترین موانع موجود در استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه های دانشگاهی ایران (عوامل مرتبط با کاربران) ۸۴
- جدول ۴-۲۰: فراوانی و درصد فراوانی و میانگین پاسخ های کتابداران در رابطه با مهمترین موانع موجود در استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه های دانشگاهی ایران (عوامل زیرساختی و فرهنگی) ۸۶
- جدول ۴-۲۱: اولویت بندی و میانگین ۱۰ مانعی که بیشترین تأثیر را بر کاربرد فناوریهای وب ۲ در کتابخانه ها دارند ۸۸
- جدول ۴-۲۲: میانگین کلی سه عامل اصلی تأثیر گذار بر کاربرد فناوریهای وب ۲ در کتابخانه های دانشگاهی ... ۸۹
- جدول ۴-۲۳: مقایسه فراوانی، میانگین، میانه و انحراف معیار نظرات کتابداران در رابطه با میزان آشنایی با فناوریهای وب ۲ بر حسب متغیر فردی سابقه کار در کتابخانه ها ۹۰
- جدول ۴-۲۴: آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین سابقه کار در کتابخانه ها و میزان آشنایی با فناوریهای وب ۲ ..... ۹۱
- جدول ۴-۲۵: مقایسه فراوانی، میانگین، میانه و انحراف معیار نظرات کتابداران در رابطه با میزان آشنایی با فناوریهای وب ۲ بر حسب متغیر فردی آخرین مدرک تحصیلی ۹۲
- جدول ۴-۲۶: آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین مدرک تحصیلی و میزان آشنایی با فناوریهای وب ۲ ..... ۹۳

فصل اول

درآمدی بر پژوهش

۱-۱. مقدمه

با ظهور فناوریهای نوین، تمامی سازمانها از جمله کتابخانهها تحت تأثیر این فناوریها قرار گرفته‌اند. استفاده از این فناوریها در کتابخانهها با هدف ارائه خدمات بهتر و بیشتر برای جامعه کتابخانه صورت گرفته است. اساساً "ظهور فناوری برای تسهیل ارائه خدمات به جامعه است، بنابراین اگر کتابخانه‌ها، که وظیفه اصلی آنها ارائه خدمات اطلاعاتی به جامعه و کاربران است بخواهند وظیفه خود را بهتر انجام دهند و خدمات بهتری را به کاربران بیشتری ارائه دهند، باید به موازات سایر سازمانها و بلکه جلوتر از آنها از این فناوریها استفاده کنند و بدین ترتیب سبب رضایت بیشتر کاربران شوند؛ چرا که اساساً "بقای هر سازمان به میزان رضایت کاربران و جامعه استفاده کننده آن از خدمات ارائه شده توسط آن سازمان بستگی دارد. وب، به عنوان یکی از فناوریهایی که بیشترین تأثیر را بر خدمات کتابخانه داشته است از دهه ۱۹۹۰ میلادی به ابزاری چند رسانه‌ای و تأثیرگذار در فعالیتهای کتابخانه‌ای و خدمات اطلاع رسانی تبدیل شده و نظام اطلاع رسانی جهان را به شدت تحت تأثیر قرار داده است؛ به طوری که بسیاری از امور کتابخانه‌ای اکنون فقط از طریق وب قابل اجرا و دسترسی اند. موتورهای جستجو، مانند گوگل، به عنوان مهمترین ابزار جستجو و بازیابی اطلاعات از اینترنت، امکان خوبی برای بازیابی سریع اطلاعات فراهم می‌کنند و در اغلب موارد می‌توان در کوتاه ترین زمان ممکن به اطلاعات دلخواه خود دست یافت (نوروزی، ۱۳۸۸). امروزه میزان استفاده از وب و منابع الکترونیکی به نسبت منابع چاپی در حال افزایش است. با ظهور فناوریهای وب ۲، کتابخانه‌ها از این فناوریها در جهت ارائه خدمات بیشتر و روزآمدتر به کاربران استفاده کرده اند که از آنها به عنوان کتابخانه ۲ یاد می‌شود. از مهمترین ویژگی‌های کتابخانه ۲ می‌توان به کاربر محور بودن، چند رسانه‌ای بودن، غنی بودن از نظر اجتماعی و نوآوری جمعی داشتن، اشاره کرد (سادات موسوی و تاج الدینی، ۱۳۸۸) به دلیل ویژگی‌های اشاره شده در بالا، کتابخانه ۲ قادر است نیازهای کاربران را بهتر و سریع تر رفع کند. بنابراین ضروری است که کتابخانه‌ها از این فناوریها در ارائه خدمات خود به کاربران استفاده کنند. رتلفسن^۱ (2008، در نوروزی، ۱۳۸۸) بر این باور است که اگر کتابخانه‌ها بخواهند در عصر رقومی دوام داشته باشند، کتابداران باید از همان ابزارها و فناوریهایی استفاده کنند که کاربران کتابخانه‌ها به دور آنها گرد آمده اند. بدین ترتیب کتابخانه‌ها خود را به روز ساخته و نقش اساسی در سازماندهی و اشاعه اطلاعات ایفا می‌کنند و خدمات مفیدتر و مناسب تری را به کاربران بیشتری ارائه می‌دهند.

^۱ . Rethlefsen

۲-۱. بیان مسئله

پیشرفت‌های سریع فناوری اطلاعات و کاربرد وسیع آن در تمامی ابعاد زندگی، جامعه امروز را با تغییراتی بی‌سابقه‌ای مواجه کرده است (علیدوستی و شیخ شعاعی، ۱۳۸۵). یکی از این فناوریها که در سالهای اخیر بحث‌های زیادی در باره‌اش شده و پیشرفت‌های سریعی کرده است فناوری وب^۲ است. بنا به تعریف اوریلی (Oreilly, 2005) وب^۲ یک حرکت انقلابی در صنعت کامپیوتر است که اینترنت را به سمت مبنا شدن هدایت می‌کند. وب^۲ به دلیل کارکردها و کاربردهای ویژه‌ای که دارد، مورد توجه بسیاری از کتابخانه‌ها قرار گرفته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد، بسیاری از کتابخانه‌ها در کشورهای توسعه یافته از فناوریهای وب^۲ در جهت ارائه خدمات بیشتر و روزآمدتر، آگاهی از نیازهای مراجعان و خدمات مرجع مجازی استفاده کرده‌اند (Tripathi, 2010).

مشکل اساسی که در این میان وجود دارد این است که با وجود اینکه نزدیک یک دهه از ظهور فناوریهای وب^۲ می‌گذرد و در منابع متعدد به روشهای مختلفی بر اهمیت و ضرورت بکارگیری فناوریهای وب^۲ در کتابخانه‌ها تأکید شده است (از جمله این منابع در خارج کشور می‌توان به پژوهشی که توسط چوا و گو^۱ در سال ۲۰۰۸، کیسی و ساواستینوک^۲ در سال ۲۰۰۷ و در داخل کشور به مقاله‌هایی که توسط نوروزی (۱۳۸۸)، تاج‌الدینی و سادات موسوی (۱۳۸۸) و مرادی (۱۳۹۰) نوشته شده است اشاره کرد)، بررسی وب سایت کتابخانه‌ها و به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی ایران نشان می‌دهد که این کتابخانه‌ها از این فناوریها در ارائه خدمات به کاربران استفاده چندانی نبرده‌اند. توجه به فناوریهای وب^۲ برای کتابخانه‌ها در شرایطی که میزان مراجعه حضوری کاربران به آنها کمتر می‌شود امری ضروری است اما اینکه چرا به این مسئله توجه نمی‌شود خود جای سؤال دارد. با توجه به اهمیت و ضرورت به کارگیری فناوریهای وب^۲ در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و با توجه به تأثیر این فناوریها در ارائه خدمات بیشتر، روزآمدتر و متعدد به کاربران و با در نظر گرفتن نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در ارائه خدمات اطلاعاتی به کاربران و دانشجویان، هنوز مشخص نیست که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی برتر ایران که مهمترین حلقه در ارائه خدمات به کاربران هستند، تا چه میزان استفاده از فناوریهای وب^۲ را در کتابخانه‌های دانشگاهی ضروری می‌دانند و از نظر آنان، مهمترین موانع و عوامل بازدارنده در استفاده از فناوریهای وب^۲ در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چیست؟ پژوهش حاضر به این مسئله می‌پردازد و سعی

^۱ . Chua & Goh

^۲ . Casey & Savastinuk

دارد راهکارهایی را در جهت بهبود و ارتقاء استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی ارائه دهد.

۳-۱. اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی عوامل بازدارنده در بکارگیری فناوریهای وب ۲ شامل وب‌نوشت^۱ و ویکی^۲، آر.اس.اس^۳، پادکست^۴، ویدئو کست^۵، سایت‌های برچسب‌گذاری و نشانه‌گذاری اجتماعی و فهرست‌نویسی اجتماعی در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است.

از اهداف دیگر این پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. شناسایی میزان ضرورت استفاده از فناوریهای وب ۲ در خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی ایران

۲. شناسایی میزان آشنایی و استفاده کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی ایران از فناوریهای وب ۲

۴-۱. سؤالیهای پژوهش

سؤالیهای اساسی که این پژوهش می‌خواهد به آن پاسخ دهد عبارتند از:

۱. تا چه میزان کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی برتر ایران، با هریک از فناوریهای وب ۲ آشنا هستند و از آن استفاده می‌کنند؟

۲. از دیدگاه کتابداران تا چه میزان ضرورت دارد از هر یک از فناوریهای وب ۲، در کتابخانه‌های دانشگاهی استفاده شود؟

۳. از دیدگاه کتابداران، مهمترین عوامل بازدارنده در استفاده از فناوریهای وب ۲ در خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی کدامند؟

۵-۱. فرضیه‌های پژوهش

۱. بین سابقه کار در کتابخانه‌ها و میزان آشنایی و استفاده کتابداران از فناوریهای وب ۲، رابطه مثبت وجود دارد.

۲. بین سطح تحصیلات کتابداران و میزان آشنایی و استفاده کتابداران از فناوریهای وب ۲، رابطه

۱. Weblog
۲. Wiki
۳. R.S.S
۴. Podcast
۵. Videocast

وجود دارد.

۱-۶. تعاریف مفهومی و عملیاتی

وب ۲: رویکرد نوین وب به سوی مدل‌های مشارکت جو، توسعه باز و انعطاف پذیر برای نظام‌های تولید محتوا، وب ۲ نامیده می‌شود که می‌تواند به کاهش هزینه‌های تولید و پردازش، ذخیره‌سازی، سازماندهی و اشاعه اطلاعات و تمرکز زدایی منجر شود (نوروزی، منصوری و حسینی، ۱۳۸۶).

وب ۲ شبکه‌ای مثل یک پایگاه است که تمام ابزارهای ارتباطی را شامل می‌شود (Parthasarathi, 2008). در واقع مفهوم وب ۲ به این معناست که با گسترش اینترنت و افزایش کاربران، دیگر کاربران تنها به خواندن اطلاعات اکتفا نمی‌کنند بلکه به نوشتن، تبادل اطلاعات، تعامل و مشارکت با همکاران و کاربران دیگر نیز علاقه دارند که توجه به این امر باعث بوجود آمدن سایت‌های وب ۲ شد که از مهمترین ویژگی‌های آن می‌توان به مردمی‌تر بودن، داشتن رابط کاربری قوی، داشتن ارتباط دوسویه میان کاربران، غیر تجاری کردن دانش و ... اشاره کرد. استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌ها و آموزش مزایایی همانند، یادگیری مشارکتی، حرکت از مدل انتقال دانش به سمت تولید دانش، امکان کار گروهی، ارتباط همزمان فارغ از زمان و مکان، یادگیری به شیوه‌های مختلف و نوین، افزایش تعامل میان اساتید، دانشجویان و کتابداران با یکدیگر، ارائه خدمات مرجع مجازی، ارائه خدمات به معلولان و ... دارد.

رده‌بندی مردمی (فولکسونومی)^۱

رده‌بندی مردمی معادل واژه folksonomy در زبان انگلیسی است که امکان رده‌بندی منابع اطلاعاتی را توسط کاربران فراهم می‌کند. بر خلاف رده‌بندی‌های موجود مثل رده‌بندی دیویی و رده‌بندی کنگره، در این نوع رده‌بندی عموم کاربران در فرایند سازماندهی اطلاعات نقش دارند. در واقع رده‌بندی مردمی نظامی جدید برای سازماندهی اطلاعات، طبقه بندی و بازیابی منابع اطلاعاتی در وب است.

ویکی

^۱ . Folksonomy

ویکی دانشنامه آزادی است که امکان ارائه و ویرایش دسته جمعی متون مختلف را به خوانندگان می‌دهد. این متون می‌توانند توسط تمامی بازدیدکنندگان ویکی مشاهده و ویرایش شوند (Anderson, 2007). ویکی‌ها به کاربران این اجازه را می‌دهند که بدون دانش برنامه نویسی برای وب اقدام به ایجاد صفحات اینترنتی درباره موضوعات مختلف بکنند. برای این منظور ویکی‌ها از قراردادهای ساده تری برای اصلاح ظاهر متونی که در ویکی گذاشته می‌شوند استفاده می‌کنند، که این قواعد در هر ویکی متفاوت با دیگری است (ذراتی، ۱۳۸۶).

آر.اس.اس

آر.اس.اس مخفف کلمه Really Simple Syndication به معنی هم‌نشی کاملاً ساده، شیوه‌ای است که برای انتشار محتویاتی که در بازه‌های زمانی خاص به روزرسانی می‌شوند استفاده می‌شود (ویکی پدیا، ۱۳۹۰). در واقع آر.اس.اس یکی از فناوریهای وب^۲ و پدیده‌ای است که امکان جمع‌آوری اطلاعات و اخبار را از سایت‌های مختلف، بدون نیاز به ورود مستقیم به آن سایت را فراهم می‌کند. ساختار یک آر.اس.اس خوان^۱ از زبان ایکس.ام.ال^۲ تشکیل شده است. بسته به نسخه آر.اس.اس که استفاده می‌شود، ساختار فیدها متفاوت خواهد بود. از مهمترین کارکردهای آر.اس.اس در کتابخانه‌ها می‌توان به خدمات آگاهی رسانی جاری، بازیابی روابط عمومی، فهرست کتاب‌ها، شخصی سازی خدمات و ... اشاره کرد.

وب‌نوشت

وب‌نوشت یا وبلاگ که به آن تارنوشت یا تارنگار یا بلاگ هم می‌گویند، نوعی از صفحات اینترنتی با محتوای شخصی است که مطالب آن بر مبنای زمانی که ثبت شده، گروه‌بندی و به ترتیب از تازه‌ترین رخداد به قدیم ارائه می‌گردد. اکثر وب‌نوشت‌ها دارای یک خط فکری خاص بوده و به نوعی آن را دنبال می‌نمایند. محتوای وب‌نوشت‌ها ناپایدار و نامحدود است و افراد جهت اظهار نظر در آن آزادند اما محتوای اصلی را نمی‌توانند تغییر دهند که این ویژگی اساسی ترین تفاوت میان وب‌نوشت‌ها و ویکی هاست (ذراتی، ۱۳۸۶). از مهمترین کاربردهای وب‌نوشت در کتابخانه‌ها می‌توان به اطلاع‌رسانی درباره اخبار کتابخانه، همکاری و مشارکت بین کتابداران، آگاهی از منابع مورد نیاز کاربران، روزآمد نگه داشتن وب‌سایت کتابخانه اشاره کرد.

1 . RSS Feed

2 . XML

پادکست

واژه پادکست از ترکیب دو واژه ای پاد^۱ و برادکستینگ^۲ به معنی پخش به وجود آمده است و عبارت است از: "یک فایل صوتی دیجیتال، معمولاً با فرمت MP3 که می تواند بر روی رایانه شخصی کاربر، برای شنیدن هنگامی که کاربر دلش می خواهد، دانلود شود" (ذاکایی، ۱۳۸۶). پادکست را یک "انباشت گر رسانه ای"^۳ نامیده اند که به صورت خودکار فایل های جدید را- هر موقع که قابل دسترس باشند- بارگذاری می کند (ذاکایی، ۱۳۸۶). به طور خلاصه می توان گفت: پادکست یا پادپخش انتشار مجموعه ای از پرونده های رسانه ای دیجیتال است که توزیع آن در اینترنت با استفاده از فید صورت می گیرد و توسط کاربران معمولاً بر روی یک پخش کننده موسیقی دیجیتال قابل دریافت و پخش است. این روش ارائه محتوا در سال ۲۰۰۴ محبوبیت و گسترش یافت، برای دریافت آن، معمولاً از برنامه های خبر خوان که از خدمات وب استفاده می کنند استفاده می شود و بر روی رایانه های خانگی و یا پخش کننده های موسیقی دیجیتال قابل پیاده سازی است. تبلیغ خدمات کتابخانه، ارائه خدمات به نایبانیان، ارائه سخنرانی های اساتید به دانشجویان در قالب پادکست^۴ و ویدئوکست^۵ از مهمترین کاربردهای پادکست در کتابخانه ها هستند.

شبکه های اجتماعی

شبکه های اجتماعی سایت هایی هستند که از یک سایت ساده مانند موتور جستجو با اضافه کردن امکاناتی مانند چت و پست الکترونیکی و... و چیزهای دیگر خاصیت اشتراک گذاری را به کاربران خود ارائه می دهند (Anderson, 2007). این سایت ها اطلاعات و داده ها را از اعضا جمع آوری کرده و آن را به عنوان پرونده یا پوشه کاربر ذخیره می کنند. این اطلاعات می تواند در بین اعضای سایت به اشتراک گذاشته شود. شبکه های اجتماعی به افراد اجازه می دهند تا پرونده هایی را شامل علایق شخصی، سرگرمی ها و تصاویر مورد علاقه خود ایجاد کنند. هر قسمت این اطلاعات به علایق مشابه دیگر کاربران پیوند داده شده و بدین وسیله گروه هایی با علایق مشترک شکل می گیرد. کاربران وب از این طریق به بررسی فیلمها، معرفی کتابها، انتشار مجلات، اشتراک پرونده ها و مبادله علایق یکدیگر می پردازند (ذراتی، ۱۳۸۶). از معروفترین شبکه های اجتماعی می توان به فیسبوک^۶، تویتر^۱ و مای اسپیس^۲ اشاره کرد.

1 . iPod

2 . broadcasting

3 . Accumulator media

4 . Podcast

5 . Vodcast

6 . Facebook (www.facebook.com)

کتابخانه ۲

کتابخانه ۲ مفهومی جدید است و به خدماتی در کتابخانه اشاره دارد که با کاربرد فناوری‌های وب ۲، اطلاعات موجود در کتابخانه فراتر از مرزهای فیزیکی کتابخانه‌ها به گونه مطلوب‌تر و نوین‌تری در اختیار کاربران قرار می‌گیرد. کتابخانه ۲، کتابخانه‌ای کاربر محور، با تجربه‌ای چند رسانه‌ای، از نظر اجتماعی غنی و نوعی نوآوری جمعی می‌باشد (Maness, 2006). با استفاده از کتابخانه ۲، خدمات کتابخانه‌ای همواره در حال ارزیابی و روزآمد شدن هستند تا نیازهای کاربران کتابخانه را برآورده کنند. کتابخانه ۲ همواره مشوق همکاری و ایجاد بازخورد از سوی کاربران کتابخانه برای توسعه و نگهداری خدمات کتابخانه‌ای است.

عوامل بازدارنده بر کاربرد فناوریهای وب ۲

عوامل بازدارنده بر کاربرد فناوریهای وب ۲ به عواملی گفته می‌شود که باعث مانع استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌ها می‌شود. این عوامل به دو دسته کلی سخت افزاری (زیرساختی) و عوامل انسانی تقسیم می‌شوند. مهمترین موانع زیر ساختی و سخت افزاری مؤثر بر کاربرد فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌های دانشگاهی عبارتند از (Braddly, 2010):

- سرعت کم اینترنت و پایین بودن پهنای باند اینترنت در ایران
- هزینه بر بودن استفاده از فناوریهای وب ۲ در کتابخانه‌ها
- فیلتر بودن بعضی از فناوریهای وب ۲ مانند شبکه‌های اجتماعی مثل فیسبوک، تویتر و ...

عوامل دیگر مربوط به عوامل انسانی می‌شود. این عوامل هم مربوط به کتابداران و کارکنان کتابخانه و هم به کاربران و جامعه استفاده کننده از کتابخانه مربوط می‌شود. مهمترین این عوامل عبارتند از (صراف زاده و حاضری، ۱۳۸۹؛ Crook, Fisher, Graber, Harrison and Lewin, 2008):

- عدم توجه به فناوریهای وب ۲ در سیستم آموزشی
- عدم آشنایی کتابداران در استفاده از فناوریهای وب ۲
- عدم تمایل دانشجویان به استفاده از فناوریهای وب ۲
- عدم اعتماد به محتوا در فناوریهای وب ۲
- عوامل و مشکلات مربوط به حق مؤلف در فناوریهای وب ۲

¹. Twitter (www.twitter.com)

². Myspace (www.myspace.com)